

Ronny Someck: Música d'Um Kulzum a Tel-Aviv

Manuel Forcano

A partir dels anys cinquanta del segle que ara deixem, tota una generació de poetes israelians, reunits en diversos grups al voltant d'algunes publicacions, com ara les revistes *Liqrá* i *Simán Qeri'á* es van erigir en el panorama de les lletres hebrees com un revulsiu que líricament desbancava els poetes de l'*establishment*, és a dir, les veus que havien cantat en versos l'epopeia col·lectiva de la llarga i prou costosa tornada dels jueus a Palestina i la consegüent creació de l'Estat d'Israel. Noms com Natan Zakh, Yehuda Amichai, Yona Wallach, David Avidan, Meir Wieseltier o Pinhas Sade, van ser aleshores els representants d'una nova forma de fer poesia, que s'esforçava a tornar al petit jo de cada dia i a cantar la quotidianitat i no pas les gestes comunes dels jueus a la terra d'Israel. Pel fet de ser la primera generació de poetes del nou Estat d'Israel, alguns d'ells solen ser classificats dins l'anomenada *Dor ha-mediná*, «la Generació de l'Estat», o *Gal he-ḥadáš*, «la Nova Onada», fent ben palès, amb aquest darrer nom, que es tractava d'una lírica que en substituïa una altra.¹ Aquests poetes, que ara comencen ja a ser una mica grans, han esdevingut clàssics vivents (per bé que alguns hagin mort) i al seu darrere apunten ja noves veus que intenten fer-se un lloc en la poesia israeliana de la fi del segle XX.

Sense cap veritable trencament en el to de dir les coses, però amb un canvi

1. Veg.: R. KRITZ, «La poesía hebrea en nuestra generación», en *Literatura hebrea contemporánea (Suplemento especial)*, Tel-Aviv, Aurora, 1989, p. 17-25; també el meu pròleg a l'antologia de poemes de Yehuda Amichai, *Queda't amb mi*, Barcelona, Columna, 1995, p. 11-13; M. E. VARELA, *Historia de la literatura hebrea contemporánea*, Barcelona, 1992, p. 207-215.

radical d'estètica i de motius, ça i lla despunten uns quants noms, com ara Tamar Greenberg, Lea Ayalon, Hezy Leskly i Ronny Someck, poetes nascuts durant la dècada dels cinquanta, tot just quan els poetes de la «Nova Onada» començaven a publicar. Per bé que sense connexió entre ells, aquesta nova generació de poetes destaca per haver orientat la poesia israeliana vers la cultura pop, el cinema, l'art modern, la ciència i la filosofia. Llur poesia postmoderna arrela tant en la cultura de masses com en les subtileses filosòfiques i científiques pròpies només d'una refinada elit intel·lectual.² Per la seva alta qualitat artística es drecen ja com a sòlides promeses de la poesia israeliana, un gènere que compta a Israel amb moltíssims lectors i dóna lloc a nombroses edicions de llibres que s'exhaureixen una rere l'altra amb molta rapidesa.

Entre els poetes esmentats, sobresurt la figura de Ronny Someck, la veu del qual sembla haver-se anat enlairant i guanyant prestigi durant aquests darrers anys arran de la concessió, el 1989, del celebrat premi *Roš ha-Memšalá*, que és un guardó al mèrit poètic lliurat pel primer ministre d'Israel. La seva trajectòria literària d'ençà del primer llibre de poemes que va escriure, intitulat *Exiliat* (1976), que ha estat seguit pels reculls *Solo* (1980), *Asfalt* (1984), *7 línies sobre la meravella del Yarqon* (1987) i *Bloody Mary* (1994), justifica àmpliament aquesta merescuda menció. Els seus poemes han estat traduïts a nombroses llengües i el seu nom ja acompanya les grans figures de la poesia hebrea moderna en algunes antologies generals publicades darrerament a Europa i a Amèrica, sense oblidar l'antologia *Yasmín* ('Gessamí'), que és un recull dels seus poemes, traduïts a l'àrab per Samikh Al-Qassem, aparegut l'any 1995.

Ronny Someck va néixer a Bagdad l'any 1951 i va arribar a Israel quan només era un nen de dos anys. Ell i la seva família són, per tant, un clar exemple del que podríem anomenar «sionistes a la força», ja que d'ençà de la proclamació de l'Estat d'Israel l'any 1948, la majoria dels jueus dels països àrabs es veieren obligats a traslladar-s'hi a causa de la política repressiva que les autoritats àrabs —no només de l'Iraq— aplicaren a les comunitats jueves assentades d'antic als seus territoris. El gran èxode dels jueus iraquians vers Israel data dels anys 1950-1953, en què una quantitat de gairebé 130 000 persones abandonaren la terra de Babel a través de l'operació «Esdres i Nehemies», organitzada a correuita, i clandestinament, per l'Agència Jueva per tal d'ajudar els fugitius.³

2. Veg.: THE INSTITUTE FOR THE TRANSLATION OF HEBREW LITERATURE, *Israeli Poets*, vol. 4, p. 1.

3. Sobre l'arribada dels jueus iraquians a Israel a partir de 1948, veg.: H. J. COHEN, «Iraq», en *Encyclopaedia Judaica*, Jerusalem, 1972, vol. 8, col. 1452-1456.

El nou Estat d'Israel, que es trobava en una situació política i econòmica molt fràgil en els primers anys després de la guerra de la Independència, només pogué oferir als nouvinguts un precari tracte de refugiats, tot instal·lant-los en les conegudes *ma'barót*, enormes campaments de tendes de campanya, on la majoria de jueus provinents dels països àrabs es veieren obligats a viure durant alguns anys abans de rebre del govern un destí definitiu en els nous assentaments. La infantesa de Ronny Someck, enmig de les tendes de campanya i de les precàries cases de ciutats de nova planta aixecades al voltant de la metròpoli de Tel-Aviv, es veu reflectida en alguns dels seus poemes, en què es fa sentir també un to de crítica social pel tracte rebut i pel bruscat desarrelament del medi d'on provenia la seva família i la resta de refugiats. Bagdad i les palmeres a les ribes de l'Eufrates es converteixen, en els versos de Someck, en un paisatge perdut per sempre enyorat i evocat amb una tristesa que emergeix del dubte de no saber si potser allà la vida hauria pogut presentar una cara més amable que la d'una infantesa en els suburbis més sòrdids i pobres de Tel-Aviv.

L'estil de Ronny Someck és el d'una lírica concisa, d'expressió breu, per bé que d'una gran inventiva, capaç de sorprendre el lector. Poua la seva imatgeria de la cultura pop del Tel-Aviv de la seva joventut. Actors i actrius de cinema, motoristes, animals de circ, cantants de rock, pistolers, esportistes i *cow-boys*, són personatges recurrents en els seus versos, on en un remolí de colors els tons del seu propi paisatge es barregen amb els de la seva fantasia. El llenguatge és juganer i molt col·loquial, però gosa expressar embolicades metàfores, en què inesperadament es juxtaposen imatges i sentits del tot contradictoris o de difícil comunió. El primer que salta a la vista dels seus versos és la impetuositat, el nervi amb què Someck intenta transformar la memòria, el desig o la por en quelcom de fantàstic, perquè de sobte esdevingui així més lleuger i acceptador. En paraules del crític Henry Israeli: «Someck escriu en un to que està lluny de ser greu, però tot el que diu és important, tant si parla d'una dona de fer feines que frega el terra d'un lavabo com si ho fa de la creació del món. En els seus poemes sap fondre el rogallós món exterior amb una suau veu interior i íntima, essent capaç així de fer-te creure que és una de les persones que ha trobat i ha confiat en l'amor, la més difícil empresa d'aquest món, segons creia Rilke».⁴

Ronny Someck va estudiar literatura i filosofia hebrees a la Universitat de Tel-Aviv, ciutat on resideix i on treballa com a mestre d'institut. Oberta i de cara al mar, la més gran ciutat israeliana, amb la seva vida moderna, despreocu-

4. THE INSTITUTE FOR THE TRANSLATION OF HEBREW LITERATURE, *Israeli Poets*, vol. 4, p. 9.

pada i hiperactiva, veritable cor i motor de la vida intel·lectual i artística d'Israel, és potser el millor escenari per a fer-hi sonar fort la música antiga i melosa d'Um Kulzum o de Fairuz, veus de brillants paraules en àrab, que desperten en la imaginació del poeta records d'un lloc on mai no ha estat. La memòria esdevé així, talment una pel·lícula, un territori de pura ficció, les imatges i les paraules de la qual ens acompanyen sempre entrelligades amb la realitat de cada dia. La unió dels contraris és, doncs, possible. I els poemes en són l'èxtasi de dir-ho.

Selecció de poemes de Ronny Someck

גולה / Exiliat

[1976]

Poema d'enyor

Enyoro els salts de circ
 que feia el meu avi per passar
 d'una vorera a l'altra.
 Allà, damunt els rajols freds com el glaç
 al barracó d'Herbert Samuel
 agafat a la barana taronja
 davant el mar.
 Just allà on l'avi parlava
 i somniava, somniava i parlava. Ara
 no recordo sobre què, però
 les paraules li giraven en els llavis
 a setanta-vuit revolucions
 com sobre el plat feixuc d'un vell gramòfon,
 i acotava el cap per prendre aire.
 I els llavis li brillaven de les gotes de conyac de les festes
 on cadascú en llengües diferents parlava de les mateixes noies
 on els nostres dits barroers grapejaven els seus pits
 on apagàvem tots al mateix cendrer els últims cigarrets.

סולו / Solo

[1980]

Nou línies sobre un beduí que es mor d'un càncer de desert

en memòria d'Ahmed Abu-Rabia

Un beduí que es mor d'un càncer de desert em passa ara pel cap
 com un Mercedes blanc. Diuen que un cop mort
 van disparar bengales
 que van encendre les muntanyes,
 i que el camí de la vall va estripar-se del galop de tants genets.
 Jo no hi era, i parlo la llengua beduïna amb accent de Tel-Aviv,
 passo pel cafè on la cambrera frega la taula
 abans de servir una cervesa,
 allà on la llum del fanal revela en el seu rostre
 una bellesa igual a la dels gravats de fusta del pom del punyal.

7 línies sobre la meravella del Yarqon

D'aquí a poc la ciutat de Tel-Aviv sortirà de la beina com un revòlver.
 Allò que vingui des del mar vindrà precedit de vents calents
 i als carrers es parlarà amb la veu baixa de després d'un troteig.
 Llàstima que en aquesta ciutat no hi hagi circ,
 llàstima que no hi hagi ni menjador de sabres, ni mag,
 ni elefants ni cap drac,
 llàstima que només hi llisqui una barca, ara que mostro a un foraster
 la meravella del Iarqon.

Com una moto

Fred,
 i les pluges continuaran fins al setembre,
 ella s'adormirà i es despertarà de l'amor
 i la virginitat li passarà com una moto,
 amb tant de fum al seu darrere
 amb tanta llum al seu davant.

Poema del penediment

Cal untar-se de boira la planta dels peus,
 lligar-se una ploma d'aguila a cada rínxol
 i passar pel record del seu rostre com
 qui passa per una història d'indis.
 Abans la imatge d'una sageta enverinada s'adeia al penediment,
 avui la sang del cap de la tribu flueix pel carrer on vaig deixar-la.

אספלט / Asphalt

[1984]

Una soldada al desert. Fotonovella

La carta del seu xicot no va ser pas *Eau de Cologne* a la cara.
 Volia plorar mentre es canviava la roba militar
 i es posava uns texans i una camisa.
 Al radiocasset de la taula de vímet, ja només hi girava
 la cinta de la depressió. Algú cantava:
 «Has vingut a mi com una flama
 i després em dones l'esquena freda.»
 Caldria trencar els ossos —pensava— a qui fa això.
 I mentrestant, des de la finestra, el desert li sembla només
 un munt de sorres barrejades i un fil d'alta tensió
 que es mou tocat per un corb.
 I el corb?
 És el ginecòleg d'aquest paisatge.
 Tot l'estiu que li ha anat al darrere, a les fosques, des que va aterrar
 sobre el libidinós borrissol d'herba
 com una concubina dalt al puig.

King George. Nit. Poema d'amor

Qui ha ficat algun cop la mà dins la gàbia d'una lleona
coneix aquest tremolor.
Per a cercar un rugit cal escoltar una altra ciutat,
aquí els zoològics en són l'ànima.
Com es poden descriure unes mans que forgen barrots,
si l'acer sempre l'imaginem roent
i si entre els dits s'esmuny clandestinament el cos
davant un horitzó que s'allargassa com un coll
i un lleó de pedra jeu com un record al trencall d'un carrer
que s'anomena King George.

Elegia per un cavall mort al camp de refugiats de Sabra

Fins i tot el seu cadàver és més bell que un Chevrolet d'últim model.
Ara el podria fer galopar el crit de guerra d'un rei
o portar junyida una arada
o alçar simplement les dues potes del davant i ser per un moment
una atracció.

Un hivern més

naveguen per un altre afer

Al riu d'aquí a prop, unes barques pintades de rosa suren
en un altre afer;
l'home que les lloga passa un hivern més
amb les mànigues arremangades,
i sempre pot acabar preguntant-te: «La teva holandesa, ha tornat?»

שורות על פלא הירקון 7 / 7 ratlles sobre la meravella del Yarqon [1987]

La nena i l'aparador de la carnisseria

Matí rere matí, a les set o un quart de vuit,
passo sempre pel davant d'aquella nena.
Gairebé us podria dir de memòria la roba que té a l'armari
i sé que l'impermeable vermell
li regalima hivern talment
com sé que sempre durà cenyit el vestit de tirants estiuenc
amb un cinturó de pell gruixut.
Una vegada vaig preguntar qui era, i em van dir
que espera el taxi que la recull per dur-la a l'Institut de Deficients.
A l'aparador, uns quants metres enllà d'on sempre s'espera,
es veuen quilos de carn penjats i carnisseres amb davantals blancs
que esquarteren amb precisió una costella, un pit
o un pollastre encongít.
Potser en lloc de lloar el fil esmolat del ganivet
cal escriure sobre el vent que ella talla amb un ventall
i sobre els ulls d'aquella nena captivats
per l'aparador que degota fins regalims de sang.

פנתר / Pantera [1989]

La línia de la pobresa

Com si es pogués traçar una línia i dir: per sota d'ella
la pobresa. Mireu el pa maquillat de colors barats
es torna negre
i les olives en el platet
damunt les tovalles de la taula.
Per l'aire, els coloms volaven en formació

al repic de la campana del venedor de benzina
 amb el seu carro vermell, i també el trepig d'aquelles botes de goma
 damunt el fang. Jo era un nen en una casa anomenada barracó
 en un barri considerat aleshores un suburbi.
 L'única línia que veia era la de l'horitzó,
 i per sota d'ella tot era
 pobresa.

Un drap brodat. Un poema sobre Um Kulzum

Portava un vestit de nit negra
 i els martells de la seva veu picaven claus d'acer
 en el colze recolzat a la taula del cafè
 de la plaça Struma.
 «He acostumat els meus ulls a veure't,
 i si un dia no véns
 aquest dia, l'esborraré de la meva vida.»
 He vingut i he esborrat amb una esponja
 una àguila enorme dibuixada amb guix
 en un trosset de núvol.
 Sota les ales voleiava un drap brodat
 que el cuiner en cap de Beer-Orà, després d'uns anys,
 es va lligar a una traveta dels pantalons.
 Li vaig demanar unes quantes taronges
 i en la cinta del radiocasset es feia negre un altre cop el seu vestit.
 Va tancar els ulls als vapors del que cuinava, tot pelant unes patates.
 Qui canta —vaig provar de dir— Um Kulzum?
 Va fer que sí amb el cap.
 Per ell, jo ja hagués pogut desballestar de dalt a baix la cuina.

Manilles. Un poema de carrer

Li han posat manilles perquè no hi ha amor al món.
 Ha robat un aspensor
 perquè vingués la policia i el busqués
 a sota el llit i li ensenyés
 què és robar un aspensor quan no tens ni un pam d'herba per regar.

Tampoc no té pare, i la mare és una línia a la llibreta de l'assistenta social.
 Quines cames més blanques que tenia l'assistenta social, com el formatge descremat que servien cada matí a l'internat, i quan ella li va dir que havia dibuixat molt bé aquell corb, aquell mateix dia va anar a veure un armeni de la ciutat vella perquè li tatués aquell dibuix al muscle, com si el braç fos la paret d'una caverna prehistòrica.
 Que maques que van quedar les ales
 i els ulls
 i el gest del cap mirant al cel
 que era el sostre de la cella.

Pantera

Una pantera de porcellana jeu al meu davant a l'habitació.
 Té plegades les potes cap al ventre.
 Als ulls que li han pintat es pot veure el ramat que ella aguaita en els boscos perennes dels seus somnis.
 També jo vaig saber amagar les meves ungles, diluir-me en el conyac de les bèsties salvatges.
 Una vegada vaig veure una noia negra, i parlar amb ella era cada cop una pujada a Kinshasa, la capital.
 Tenia una habitació on el rei Salomó i Frishman es van reunir com dos bruixots d'una tribu.
 Als seus ulls una espasa esmolada, una sageta clavada als seus cabells; però en aquesta ciutat els números de telèfon s'apunten en caps de llumins, i si el món és un pont estret aquí tots els ponts ja han cremat.

Poema de la felicitat

Ens han posat dalt del pastís
 com una parella de nuvis.
 Si també hem d'esperar el ganivet,
 farem per quedar-nos tots dos al mateix tall.

Gessamí. Un poema de paper de vidre

Fairuz alça els llavis
 cap al cel
 perquè una pluja de gessamins caigui
 sobre tots aquells que va conèixer
 i no va saber que l'estimaven.
 L'escolto al Fiat d'en Mohammed,
 de nit al carrer d'Ibn Gabirol.
 Una cantant libanesa en un cotxe italià
 d'un poeta àrab de Baqa al-Garbia
 en un carrer amb el nom d'un poeta jueu
 que va viure a Sefarad.
 I el gessamí?
 Caurà del cel a la fi dels dies,
 però podria ser per uns moments
 el semàfor
 en verd
 a la propera cruïlla.

Nelson. Plaça de Trafalgar

Han tancat l'estàtua de l'almirall per restaurar-la.
 L'han embolicada amb una lona
 que potser va ser un cop la vela d'un vaixell de guerra.
 El vent s'arremolina a sota,
 a les ales dels coloms que naveguen de les molles de pa
 de la mà d'un *gentleman* amb bonet
 a les molles del pa d'un noi de cap rapat
 i bigoti tenyit de vermell.
 Oh, el carnatge de l'espasa, les ones del mar, l'olor de pols cremada
 i les meuques dels mariners en els ports.
 Tota la història pot quedar
 reduïda al bec d'un ocell.

El pal d'una aixada

Ella va voler atrapar l'amor com qui agafa el pal d'una aixada,
amb dits que han arrencat males herbes.
De terra verge, només n'hi ha en els poemes
o al setè pis, a l'ampit de la finestra, de la qual
va saltar.

I el seu marit era un supervivent: Buchenwald

Van tensar el llençol i van baixar la senyora Clara del segon pis
a l'ambulància.
De què s'ha mort, vam preguntar abans de saber
que s'havia suïcidat penjant-se al lavabo
i que el seu marit era un supervivent: Buchenwald.
Fins aleshores havíem sentit dir tos ferina o angina de pit
i teníem la marca de la vacuna contra la varicel·la.
El dia abans, ella havia trobat una serp al pati
i el policia del carrer d'Ir-Xémeix 30 tenia una pistola
i la serp un cos de mag.
Després d'haver buidat el carregador de bales,
vam esclafar-li el cap a cops de pedra.

Bloody Mary

[1994]

Bloody Mary

La poesia és la noia dels criminals
que seu al seient del darrere d'un cotxe americà.
Es premen els seus ulls com un gallet i la pistola dels seus cabells
dispara bales de ros que li llisquen coll avall.
Diguem que es diu Mary, Bloody Mary,
i la seva boca espren paraules com suc del ventre d'un tomàquet

acabat de tallar per la meitat
 al plat de l'amanida.
 Sap que la gramàtica és la policia de la llengua,
 i l'antena de l'arracada de l'orella
 identifica de seguida les sirenes.
 El volant fa derrapar el cotxe des del signe d'interrogació
 al punt.
 Ella obrirà la porta
 i s'esperarà al marge de la carretera com una metàfora de la paraula
 puta.

Collarets al coll d'una poeta

A la botiga de fotografies del costat de la parada del 46
 suren unes barques d'or sobre unes aigües de turquesa
 i un cupido dispara una sageta entre els llavis de nata d'unes dones
 i els somriures de cirera d'uns homes.
 En un bon dia es podien arribar a vendre unes quantes postes de sol
 i en un mal dia, l'amo treia amb un plomall
 tota la pols dels seus somnis.
 De nit una meuca feia la carrera davant l'aparador:
 un ull pendent de les barques d'or
 i l'altre dels diners dels clients.
 Si hagués estat poeta, de segur que hauria esbotzat l'aparador
 i s'hauria assegut sobre el dibuix d'una butaca de vellut.
 Hauria continuat fent balancejar la bossa de pell
 a l'espatlla,
 i els collarets que li oprimien el coll
 haurien estat les rodes d'un cotxe robat.

Bagdad, febrer del 91

Per aquests carrers on ara cauen bombes empenyien el meu cotxet
 d'infant. Les noies de Babel em pessigaven les galtes
 i feien voleiar les mans com fulles de palmera
 per sobre el borriçol ros del meu cabell.
 El que n'ha quedat s'ha enfosquit molt de llavors ençà,

com Bagdad
i com el cotxet que hem hagut de treure del refugi
en aquests dies d'espera abans d'una altra guerra.
Oh, Tigris, oh, Eufrates, serps amables
 en el primer mapa de la meua vida,
com heu mudat la pell i sou ara escurçons.